

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ותשנ"ג

כ"ז י"ז - י"ח

ק' (תשכ"ח)

מתוך הקטלוג הרביעי

דרך כוכב סיעקב וקס שבט קישראל.

רש"י ד"ה וקס שבט: סלך רודה ומושל.

בכור שור ד"ה וקס שבט גם הוא לשון כוכב שהולך ונמשך דרך הלכו אל מקום המזל ודומיא
ד"כוכבא דשביט" (ברכות ב"ה ע"ב)...

1. לאיזה סו "השבטים" בספרים הנאים יש להשוות את השבט בפסוקנו

אם נקבל את פירושו של רש"י:

ווקרא כ"ז ל"ב: כל אשר ילבור תחת השבט

ישעיה ד' ה': הוי אשר שבט אמי

" י"א ד': והכה ארץ שבט פיו

החלים ב' ס': תרוקס בשבט ברזל

" כ"ג ד': שבטך וקשענתך הסה יצחוני

" מ"ה ז': שבט מישור שבט מלכותך

איוב ס' ל"ד: יטר מעלי שבטו ואימתו אל תבעתי.

א 2. מהי מעלתו ופחו חסרונו של פירוש ר' יוסף בכור שור?

דרך כוכב סיעקב וקס שבט קישראל ומחז פאתי מאגב...

תרגום אונקלוס: כז יקום מלכא סיעקב ויתרבא משיחא מישראל ויקטול רבדני מואב... (שליסי מואב, שרי מואב).

רש"י ד"ה ומחז פאת מואב: התרגום ספרש קצור העברי "ויקטול וכו'".

א x x 1. מה הביא את התרגום לפרש "פאתי" - רבדני?

2. איך אפשר לפרש מלה זו באופן אחר בהסתמך על נחמיה ס' כ"ב?

א x x 3. בעל תועפות רמק הסח על דברי רש"י הנ"ל: זה חלשון צריך באור, דהא התרגום לא הוסיף שום דבר על הקרא ואיך אמר רש"י: "התרגום ספרש קוצר העברי"?

החוכל לפצוא באור לדברי רש"י אלה?

וקרקר כל בני שה

תרגום אונקלוס וישלום בכל בני אנשא

רש"י: לשון קורה, כמו (מלכים ב' י"ט) "בני קרתי ושתיתי", (ישע' ז"א) "מקבת בור בקרחם", (משלי ל') "יקרוה עורבי נחל".

ראב"ע: כמו (ישע' כ"ב ה') "מקרקר קיר", והטעם: הורס הקיר, כמו (ישע' י' ל"ג) "מסעף פארה במערצה".

א x 1) הסבר - מה פירוש המלה לפי דעת רש"י ומה הוכחתו משלשת הפסוקים (במלכים, בישעיה, במשלי) והלא בכל אחד מפסוקיו טעל משרש אחר?

א x 2) מהי ההוכחה שמצוא ראב"ע בישעיה י' ל"ג?

א x 3) כיצד הגיע תרגום אונקלוס לפירושו "ישלום" - מה ענינה מצל מלה "קרקר"?

וקרקר כל בני שה.

רש"י ד"ה כל בני שה: כל האומות, שכלם יצאו משה בנו של אדם הראשון.

ראב"ע בני שה: כמו בני אדם, כי הוא הקיקר, כי נח מבני בניו היה, ויאמר היצחקי כי פרושו על בני פמון גם מואב, והטעם כפוא: גם אמר שהוא מגזרת () "וחשומי שה" רפו לבגוד לוס. והוא רחוק בע"ל, כי "שת" הוא האזור שהוא כמו היסוד, כמו (תהלים י"א ג') "כי השתות יתרונו".

ורגים פרוו "כל בני שה" מגזרת "כי השתות" והטעם כי יהרס המדינות ואיננו רחוק.

* אין לזכור לרש"י - הנקרא בפירושו ר' שלמה, אלא הוא פרשו ספרדי

המובא גם בהקדמת הראב"ע לפירוש התורה וגם בפרשת וזשלה בשם יצחקי המהכיל - בשם גמאי.

הבאור (אחרי הביאו פירוש רש"י הנ"ל) ויש להפליא עליו (על רש"י שפרש שה"כוכב" על דוד המלך נאמר) ולא קצאנו שדוד נלחם עם שאר העובדי כוכבים, רק עם שכני ארץ ישראל והם עמו ומואב ואדום ועמלק ופלשתים וארם. ואם כי גם הרמב"ן פרש כן, יתכן זה לפי דעתו שכוונת הנבואה הזאת על המלך המשיח, אמנם לפי דעתי, גם אם כוונתה על מלך המשיח, היכן מצאנו שיחרס כל בניני המדינות, ללא צורך וללא תועלת לנו? כי אין אנו מקוים לרשת לנו דק ארץ ישראל, שהיא ירושת לנו מאבותינו, והיא ארץ שבעת עממים הידועה בגבוליה ומצריה, ועוד בוסף ארץ שלשת העמים אשר הבטיח ה' לאברהם, והם קני קניזי קדמוני, ולפי קבלת חז"ל הם ארצות אדום עמון ומואב הסמוכים אל ארץ ישראל. אף אם יצטרך המשיח להלחם עם יושבי הארץ הזאת, לא יחאה לרשת משכנות לא לו, לילך בארצות רחוקות להרוס סירותם ולהשחית מבצריהם.

ואף כי יחזקאל בתנבא על המלחמה הגדולה והעצומה אשר תהיה לו עם חיל גוג, אשר יאספו אליו המון עמים רבים, הנה המלחמה הזאת לא תהיה רק בארץ ישראל, כי יצבאו על ירושלים כמפורש ביחזקאל ושם יפלו. ולמה יצטרך ללכת לארצות להשחית חומותיהם, כאשר יורה מליצת "וקרקר כל בני שת" שהוא ענין הריסת הקירות והחומות?

ואדרבא, מצאנו בנבואת ישעיה גודל השלום אשר יהיה בין האומות בימיו... ואם העובדי כוכבים לא יתעוררו הם להלחם זה עם זה, רק יבואו אליו וישאלוהו משפטי צדק, "קרבת אלוקים יחפצון", מכל שכן שלא יעורר הוא מלחמה עליהם בחנם...

לכן נראה לי לפרש כדעת המפרשים מלת "שת" מלשון (תהל' י"א ג') "כי השתות יתרוון" ופרש "יסודות החומות". ותהיה מלת "בני" לפי דעתי מלשון "בנין" ופרושו שיהרס הבנינים החזקים עד היסוד בהם ושב על מואב הנזכר לפני זה, שילחם עליו, - בין שיבואר על דוד שמצאנו שנלחם עד מואב, ובין על מלך המשיח אשר ילחם עליו, כי לארץ ישראל תחשב ארצו, כפי קבלת חז"ל על קניזי קדמוני.

ואל תתמה על באור מלת "בני" - בנייני, כי כן תרגם אונקלוס (בראשית מ"ט) "בני אתונו" "יבנון היכלי", מלשון בנין, כי משקלי השמות משתנים מאד, ואינם שומרים תמונתם כמשקל הפעלים, ובפרט במליצות הנבואיות.

"המשתדל" ד"ה כל בני שת: 'שת' משרש 'שאת' כמו (איכה ג' מ"ז) "השאת והשבר" ובלא אלף מצאנו (איוב מ"א ט"ז) "משאתו יצורו אליך". והנה בני שת ענינו "בני שאון" כמו שכתב ירמיהו (מ"ח מ"ה) "ותאכל פאת מואב וקודקד בני שאון". וכבר היה מי שחשב שירמיהו היה קורא בתורה "וקודקד בדל"ת, לא "וקרקר" ברי"ש; ואם באנו לידו כן, יותר היה לנו לומר כי שעות סופרים נפלה בירמיהו ושצריך לקרא 'וקרקר בני שאון', כי שעות אחרות נפלו בירמיהו, ואין ספק כי יותר צהלים הסופרים נהעתיקת ספר תורה מנהעתיקת ספר ירמיהו. אבל אין אנו צריכים לכך, כי ידוע היא דרכו של ירמיהו, שהיה לוקח לשונות מן הנביאים אשר היו לפניו והיה מחליף כה וכח קצת מלותיהם.

בוצר עוללות (הערות והוספות ל"באור" נתיבות השלום מאת יוסף ושמעון טאנמא): ד"ה וקרקר יש אומרים שהוא מלשון קיר והוראתה השחתת הקיר כמו (ויקרא ד' י"ג) "ודשנו את המזבח" וכמו (שמות י"ג י"ג) "וערפתו". ואולם הנכון שהוראתו הראשונה חפירה ועקירה מן השרש. ד"ה שת: י"א שהיא תמורת "שאת", היינו בני שאון שנאמרו בירמיהו (מ"ח מ"ה) ושמעו: בני חיל ההומים בקול רעש והמיה...

1. כמה פרושים שונים ניתנו לעיל ל"בני שת"?
2. מהי מעלתו של פירוש רש"י וראב"ע?
3. מהי סענתו של בעל הבאור על פרושם?
4. לשם מה נעזר בעל "בוצר עוללות" בפרושו למלת "וקרקר" בפסוקים מויקרא ד' ומשמות י"ג?

ר' שמשון רפאל הירש (תרגום מגרמנית) "קרקר" משרש קיר - הריסת הקירות. "בני שת" - כל באי עולם שלאחר המבול, שכן כלם בני נח האחרון לצאצאי שת. ניהיה טעמו: הכוכב הדורך סיעקב - ישראל, המוליך את שבט - שרביט המושל, ישבר שערי מואב וימגו חומות כל העמים, כלומר: בפני גחא של תורת ישראל המורה לעמים את הדרך היחידה לקראת הישע - תהיה כאין וכאפס הסתגרותו של מואב במבצרו. גאות היגדלותו תגמל ובני אדם יזנחו "חומותיהם": לא ישימו עוד מבטחם בתגבורת הכח החפרי, ולא יעריצוהו עוד נמחסה וכמגו.

העמק דבר: זה משיח, שיהרס הליכות כל בני שת; ואין הכוונה כל אומות העולם, אלא הן עמה ביחוד עובדי אלילים. באשר בני שת, היינו בדרך אנוש, הוחל לקרא בשם ה' . ובאר הרמב"ם בהלכות ע"ז פרק א' שאז טעו לחשוב כי עזב ה' את הארץ ומסר לכוכבים ומזלות. ונראה יצאה עבודת האלילים, ונביא שמשיה יהרס הליכות אלה והאלילים כליל יחלוף (ע' ישע' פרק ב')...

1) במה שונים שני פרושים אלה מכל אלה שהבאנום לעיל?

2) x) במה שונים שני אלה זה מזה?